

Українська мова

**ПІДРУЧНИК ДЛЯ 8 КЛАСУ
закладів загальної середньої освіти**

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН
2023

УДК 811.161.2(075.3)

Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
(наказ Міністерства освіти і науки України від ?.?.20?? р. №???)

Підручник створено за Модельною навчальною програмою
«Українська мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти
(автори: Заболотний О.В. та ін.)

Ющук І. П., Самонова О. І.

Ю-?? Українська мова : підручник для 8 кл. закладів загальн.
середн. освіти / І. П. Ющук, О. І. Самонова. — Тернопіль :
Навчальна книга — Богдан, 2024.

ISBN 978-966-10-

Зміст підручника відповідає Державному стандарту загальної
середньої освіти та Модельній навчальній програмі «Українська
мова. 7–9 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори:
Заболотний О.В. та ін.).

Для учнів та учениць 8 класу.

УДК 811.161.2(075.3)

*Охороняється законом про авторське право.
Жодна частина цього видання не може бути відтворена
в будь-якому вигляді без дозволу видавництва.*

ISBN 978-966-10-

© Навчальна книга — Богдан, виключна
ліцензія на видання, оригінал-макет, 2024

ОРІЄНТОВНИЙ ЗМІСТ ПІДРУЧНИКА

№	Тема
Вступ	
1.	Мова як засіб пізнання
Модуль 1. Повторення	
1.1.	Частини мови. Форми дієслова
1.2.	Розряди прислівників за значенням. Написання прислівників разом, окремо, з дефісом
1.3.	Сполучники сурядності та підрядності
1.4.	Написання не з різними частинами мови
1.5.	Уживання прийменників у, в і початкових у-, в-; сполучників, часток і, й та початкових і-, й-; прийменника з і його варіантів із, зі (зо)
Модуль 2. Словосполучення	
2.1.	Сурядні та підрядні словосполучення
2.2.	Структура словосполучень
2.3.	Складні випадки керування. Синтаксичний розбір словосполучення
2.4.	Узагальнення вивченого про словосполучення
Модуль 3. Речення. Граматична основа речення	
3.1.	Речення та його ознаки. Типи речень за метою висловлювання та за емоційним забарвленням (повторення).
3.2.	Речення прості й складні (загальна характеристика). Типи простих речень за складом граматичної основи (двоскладні, односкладні); за наявністю другорядних членів (поширені, непоширені); за наявністю однорідних членів, звертань, вставних слів, зворотів (ускладнені, неускладнені) (загальне ознайомлення)
3.3.	Граматична основа двоскладного речення. Підмет. Способи вираження підмета
3.4.	Присудок. Типи присудків (простий, складений), способи їх вираження.
3.5.	Узгодження підмета й присудка. Тире між підметом і присудком
Модуль 4. Другорядні члени речення	
4.1.	Речення поширені та непоширені. Порядок слів у реченні. Логічний наголос.
4.2.	Означення. Узгоджені та неузгоджені означення, способи їх вираження
4.3.	Прикладка як різновид означення. Написання непоширених прикладок із дефісом. Прикладки, які беремо в лапки
4.4.	Додаток. Способи вираження додатка
4.5.	Обставина. Види обставин за значенням та способи їх вираження
4.6.	Порівняльний зворот. Виділення порівняльних зворотів комами
Модуль 5. Односкладне речення. Повне і неповне речення	
5.1.	Граматична основа односкладного речення. Типи односкладних речень. Роль їх у мовленні. Синонімія односкладних і двоскладних речень
5.2.	Односкладні означено-особові речення
5.3.	Односкладні неозначено-особові речення
5.4.	Односкладні узагальнено-особові речення

5.5.	Односкладні безособові речення
5.6.	Односкладні називні речення. Роль їх у мовленні
5.7.	Повне і неповне речення. Тире в неповних реченнях
Модуль 6. Речення з однорідними членами	
6.1.	Однорідні члени речення. Види зв'язку однорідних членів речення (сполучниковий, безсполучниковий, змішаний)
6.2.	Смислові відношення між однорідними членами речення (єднальні, протиставні, розділові). Кома між однорідними членами речення
6.3.	Однорідні й неоднорідні означення
6.4.	Узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами. Двокрапка й тире в реченнях з однорідними членами та узагальнювальними словами
6.5.	Речення з кількома рядами однорідних членів. Типові помилки під час побудови речень з однорідними членами
Модуль 7. Речення із звертаннями, вставними словами (сполученнями слів, реченнями)	
7.1.	Звертання непоширені й поширені. Риторичне звертання. Розділові знаки в реченнях із звертаннями. Граматичні помилки в реченнях із звертаннями, вираженими іменниками у формі кличного відмінка однини (практично)
7.2.	Вставні слова (сполучення слів, речення). Групи вставних слів (сполучень слів, речень) за значенням
7.3.	Розділові знаки в реченнях із вставними словами (сполученнями слів, реченнями)
Модуль 8. Речення з відокремленими членами	
8.1.	Відокремлені члени речення (загальне ознайомлення). Синонімія речень із відокремленими членами речення та без них.
8.2.	Відокремлені означення. Розділові знаки в реченнях із відокремленими означеннями.
8.3.	Відокремлені прикладки. Розділові знаки в реченнях із відокремленими прикладками
8.4.	Відокремлені обставини. Розділові знаки в реченнях із відокремленими обставинами
8.5.	Відокремлені додатки. Розділові знаки в реченнях із відокремленими додатками
8.6.	Відокремлені уточнювальні члени речення. Розділові знаки в реченнях із відокремленими уточнювальними членами речення
Модуль 9. Уроки розвитку мовлення	
9.1.	Аналіз прочитаної чи почутої інформації (медіатексту) з висловленням припущення щодо її правдивості та обґрунтуванням актуальності
9.2.	Вибірковий усний переказ розповідного тексту з елементами опису пам'яток історії та культури в художньому стилі.
9.3.	Докладний письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису пам'ятки історії та культури (за колективно складеним складним планом)
9.4.	Твір-опис пам'ятки історії та культури за картиною в публіцистичному стилі (за простим або складним планом)
9.5.	Письмовий твір-опис пам'ятки історії та культури на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (з використанням речень із відокремленими означеннями та обставинами)

9.6.	Сприймання письмового тексту (читання мовчки тексту, аналіз прочитаного та виконання завдань за змістом, у т.ч. завдання на перетворення інформації з однієї форми в іншу – схема, таблиця, графік)
9.7.	Усний діалог в офіційно-діловому стилі з метою обміну інформацією або поясненням (обґрунтуванням) своїх дій, вчинків, намірів на теми шкільного життя
9.8.	Стислий письмовий переказ розповідного тексту з елементами опису місцевості в художньому стилі (за самостійно складеним складним планом)
9.9.	Усний твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі (за планом)
9.10	Письмовий твір-опис місцевості (вулиці, села, міста) на основі особистих спостережень і вражень у художньому стилі з використанням речень, ускладнених однорідними членами речення
9.11	Есе про винахідництво (орієнтовні теми: «Інновації останнього десятиліття», «Яких інновацій бракує нам сьогодні», «Я хотів би / хотіла б винайти...» тощо)
9.12	Конспект прочитаного науково-пізнавального тексту (наприклад, про давні слов'янські племена, які жили на теренах сучасної України)
9.13	План підготовки до колективного заходу (концерту, екскурсії, озеленення території, туристичного походу, тижня математики, Дня української писемності та мови тощо) в офіційно-діловому стилі (письмово)
9.14	Есе на морально-етичну тему (орієнтовні теми: «Байдужість – найбільший злочин на землі», «Кожна поразка – це досвід», «Відповідальність за свої вчинки» тощо). 3..3..2.
9.15	Письмове повідомлення в офіційно-діловому стилі з метою взаємообміну інформацією, розв'язання завдань навчально-виховного процесу, регулювання стосунків учасників освітньої діяльності
9.16	Вітальна промова, звернення з нагоди державного свята чи знаменної події в офіційно-діловому або публіцистичному стилі (усно)
9.17	Стислий усний переказ розповідного тексту художнього стилю з творчим завданням
9.18	Лист-запрошення (лист-вітання, лист-повідомлення) в офіційно-діловому стилі з використанням звертань та вставних слів (сполучень слів, речень), створений за допомогою текстового редактора Word
9.19	Письмовий твір-роздум (орієнтовні теми: «Від чого залежить успіх», «Успішні українці», «Кого із сучасників я вважаю успішною людиною»)
9.20	Есе в публіцистичному стилі (орієнтовні теми: «Допомогти довікллю», «Цінувати здоров'я – це просто», «Коли на Землі запанує мир»). 2.

На вас чекають такі рубрики:

— робота в групах;

— поміркуємо;

— мовна або мовленнєва задача;

— заглибимося в теорію;

— мовні смаколики

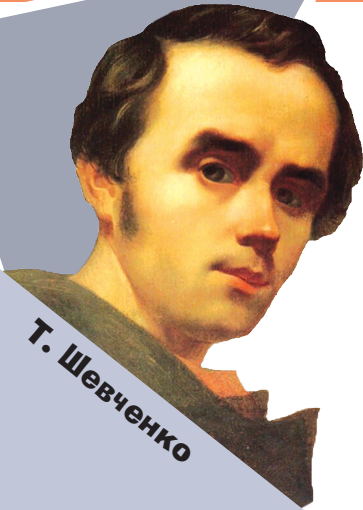
— тренуймося вдома

— робота з гаджетами

ВСТУП

В. Слєпченко.
Нєстор Літописець

Т. Шевченко

Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється – ожива,
Як їх почує!.

1

МОВА ЯК ЗАСІБ ПІЗНАННЯ

Поглибимо й розширимо знання про мову як засіб пізнання, впливу та головну ознаку української нації

1 **Прокоментуйте** вислів.

Народ, що відмовляється від своєї мови, відмовляється від самого себе, а та частина народу, яка міняє мову, робить тим самим рішучий крок до зміни національної належності» (*Йоган Лео Вайсгербер*).

Запишіть, поясніть розділові знаки.

2 **Прочитайте.** Яка мова для людини рідна?

Рідна мова — найважливіший засіб спілкування, пізнання світу і впливу на людей. Як це розуміти?

Маля на ліжечку розплющило оченята, глянуло перед себе і вперше мовило чітко: «Мама». Засяяли радістю обличчя в мами, тата, бабусі, дідуся. Заговорили вони до дитяти, а воно щасливо всміхнулося. Людина починається з мови, зі спілкування.

«Найбільше і найдорожче добро в кожного народу — це його мова», — писав Панас Мирний. Саме тому завойовники, окупанти,

колонізатори, якщо приходять у чужу країну, намагаються місцевим людям накинати свою мову, витіснивши їхню рідну, і таким чином отупити їх, принизити і прив'язати до себе, до свого панування.

В Османській імперії колись у підкорених народів забирали хлопчиків у метрополію, виховували їх у своєму дусі й привчали до своєї мови. І ці хлопці ставали яничарами, які жорстоко придушували будь-яке невдоволення своїх же батьків, братів, родичів, брали участь у завойовницьких походах на славу імперії. Тих, хто зрікається своєї, чужа мова робить відступниками, ворогами.

Відомий учений і педагог Іван Огієнко застерігав: «Хто цурається рідної мови, той у саме серце ранить свій народ. Цілий народ повинен пильно дбати, щоб його школи були тільки рідномовні, бо тільки вони виховують свідому націю... Народ, позбавлений рідних шкіл, позбавляється тим найсильнішого двигуна свого духовного розвитку й засуджується на культурне й національне каліцтво».

Учасник Другої світової війни поет Василь Сосюрченко з почуттям власної людської гідності писав:

*Хоч дивно це, але мене питають,
Чому по-нашому завжди я розмовляю.
І всім таким я мусив одвічати,
Що не люблю нічого позичати,
Ні перед ким схилятись не бажую,
Що мову я свою чудову маю.
І головне — це мова, мислю я,
Моїх батьків, мого народу і моя.*

Людина може володіти кількома мовами, але найкраще, найдосконаліше вона має знати рідну мову — мову свого роду й народу — і постійно користуватися нею, щоб вона не змарніла і щоб думки легко склалися в речення.

- Хто такі колонізатори і що таке метрополія?
- Хто такі яничари і кого в нас називають яничарами, перевертнями?
- Чому найдосконаліше людина має володіти рідною мовою?

- 3** **Прочитайте** вірш Д. Павличка. **Випишіть** строки, які містять його основну думку.

Д. Павличко

Рідна мова

*Спитай себе, дитино, хто ти є,
І в серці обізвється рідна мова;
І в голосі яснім ім'я твоє
Прояє, наче зірка світанкова.
З родинного гнізда, немов пташа,
Ти полетиш, де світу далечизна,
Та в рідній мові буде вся душа
І вся твоя дороба, вся Вітчизна.
У прбсторах, яким немає меж,
Не згубишся, як на вітрах полова.
Моря перелетиш і не впадеш,
Допоки буде в серці рідна мова.*

- 4** **Прочитайте** прислів'я і **поясніть** значення кожного з них.

1. Птицю пізнати по пір'ю, а людину по мові. 2. Пізнати з мови, хто якої голови. 3. Коня керують уздами, а людину — словами. 4. Говори мало, слухай багато, а думай ще більше. 5. Хто рідної мови цурається, той сам себе стидається.

- 5** **Прочитайте** текст зловісного Емського указу російського царя Олександра II. Яка була мета цього документу? Чому нас, українців, змушували забути свою українську мову?

«Государ Імператор 1876 року в 30 день травня Височайше повеліти зволив:

- 1) не допускати ввозу у володіння Імперії без особливого на це дозволу Головного Управління в справах друку яких би то не було книг і брошур, виданих за кордоном малоруським нарiччям;
- 2) друкування й видання в Імперії оригінальних творів і перекладів цим нарiччям заборонити, за винятком: а) історичних документів і пам'яток; б) творів красного письменства, але з тим, щоб при друкуванні історичних пам'яток неухильно дотримувався правопис оригіналу; у творах же красного письменства не допускалося ніяких відступів від загальноприйнятого російського правопису і щоб дозвіл на друкування творів красного письменства давався не інакше, як після розгляду рукописів у Головному Управлінні в справах друку;
- 3) заборонити також різні сценічні вистави й читання малоруським нарiччям, а так само й друкування цим нарiччям текстів до музичних нот».

- Чи маємо ми право байдуже ставитися до нашої рідної мови, знаючи її важку долю?
- Чи може народ існувати без мови?
- У Франції законом щодо функціонування французької мови забороняється використання будь-яких іншомовних термінів чи виразів, які, як правило, замінюються на власне французькі слова.

6

Доберіть і запишіть доречний відповідник українською будь-якого запозичення на сайті “Словотвір” - майданчику для перекладів слів іншомовного походження за посиланням <https://slovotvir.org.ua/about>

Чи мають право, на вашу думку, слова іншомовного походження побутувати в українській мові? **Обґрунтуйте.**

7

Обговоріть у групах питання, чи впливають засоби масової інформації, соціальні мережі на популяризацію української мови? Якщо так, то як саме? **Обміняйтеся** думками з представниками інших груп.

8

Утворіть список ключових слів з мовної та мовленнєвої тем. Використовуючи подані вислови, **підготуйте й запишіть** розповідь на тему «Я люблю свою українську мову».

1. Без усякої іншої науки ще можна обійтися; без знання рідної мови обійтися не можна (*І. Срезневський*). 2. Тільки рідним словом проговориш до серця, тільки рідне слово дає повний політ і простір творчій силі поета (*І. Верхратський*). 3. Мова козаків дуже ніжна і сповнена пестливих виразів та надзвичайно витончених зворотів (*Пер Шевальє*).

9

Завдання на вибір.

А. Підготуйте розповідь про блогера з українськомовним контентом на кшталт ютуб каналу імені Тараса Шевченка братів Капранових. Які цікаві теми порушують блогери? Щоби ви запропонували для обговорення?

Б. Знайдіть в інтернет-джерелах і запишіть інформацію на підтвердження ролі мови в житті людини.

В. Напишіть невелике есе з обґрунтуванням необхідності вільного володіння державною мовою.

Рефлексія (самооцінка): моя вподобайка

Все виходило без труднощів? Гарна робота!

Було цікаво, але дещо незрозуміло? Дізнаватися нове корисно!

Щось виходило, а щось – не зовсім? Увага та працьовитість – і ти впораєшся!

МОДУЛЬ 1. ПОВТОРЕННЯ.

В. Сосюра

Облітають квіти, обриває вітер
пелюстки печальні в синій тишині.
По садах пустинних їде гордовито
осінь жовтокоса на баскім коні.

М. Приймаченко. *Їде осінь на коні*

МОРФОЛОГІЯ — розділ мовознавства, який вивчає слово як частину мови.

Частини мови

слова, що характеризуються спільними лексичними і граматичними ознаками, а також синтаксичною роллю

Самостійні

- іменник (*осінь, кінь*)
- прикметник (*барвиста, зрілий*)
- числівник (*два, третій*)
- займенник (*він, твоя*)
- дієслово, його форми:
(*робити, читать*);
особові (*роблю, питає*);
безособові (*зроблено, знайдено*);
дієприкметник (*списаний, зроблений*);
дієприслівник (*роблячи, списавши*).
- прислівник, його розряди:
способу дії (*нашвидкуруч, втроє*);
міри і ступеня (*дуже, трохи*);
місця (*праворуч, здалека*);
часу (*споконвіку, допізна*);
причини (*спросоння, спересердя*);
мети (*навмисне, наперекір*).

Службові

- прийменник (*біля, під*)
- сполучник
сурядності (*проте, та*)
підрядності (*щоб, якщо*)
- частка (*хай, невже*)

Вигук

(*гайда, овва*)

1.1

ЧАСТИНИ МОВИ. ДІЄСЛОВО

Повторимо відомості з морфології

1

Прочитайте. Про яку пору року йде мова?

*(Не)забула й про погоду:
Заховала у тумані
Сад, де яблука рум(?)яні.
Там, де груші соковиті
Зранку дощиком обмиті,
Лис(т,тт)я жовте ро(с,з)трусилася,
Де береться (в)неї сила?*

Т. Шевченко

Поясніть правопис слів з дужками.

Вкажіть, якими частинами мови є кожне слово уривку.

2

Прочитайте, визначте частини мови кожної пари слів.

Чекати — чекання, три — трійка, два — двоїти, п'ятий — п'яти-
поверховий, кричати — крикливий, біг — бігати, стукати — стукіт,
розумний — порозумнішати, глибокий — глибше, широко — шир-
ший, багато — багатий.

Складіть два речення з будь-якою парою слів.

3

Враховуючи, що в українській мові одна частина мови може пере-
ходити в іншу, **визначте**, якими частинами мови є виділені слова в
реченнях.

1. Неба тут було так багато, **що** очі тонули в нім. (*Коцюб.*) 2. **Що**
то за предиво! (*З колядки*). 3. **Що** найбільше вам запам'яталося з
подорожі до Львова? 4. **Що**?! Ти зараз пожартував!

Завдання на вибір.

4

А. Запишіть, над дієсловами вкажіть їхні форми.

Писати, записаний, писавши, пишу, писано, фарбований, фарбу-
вати, фарбуючи, фарбують, пофарбовано, розрито, розритий, роз-
рити, розрили, риючи, забуте, забути, забуде, забувши, забуто.

Б. Запишіть речення, над дієсловами вкажіть їхні форми.

Грім у вересні віщує теплу осінь. 2. Якщо лелеки летять високо,
не поспішаючи, буде гарна осінь. 3. Ворони вместилися на нижніх
гілках дерев — бути негоді й вітру. 4. Якщо свійська птиця ховає
голову під крило — буде холодно. 5. Восени листопад швидко ми-
нув — чекай суворої зими. 6. Хмари рухаються проти вітру — погір-
шиться погода. 7. Рано опало листя на липах — зима буде лютою.

В. Складіть і запишіть 5 речень, використайте в них різні форми
дієслів із завдання **А.**

5 **Визначте** синтаксичну роль інфінітива в кожному реченні.

1. Жити — Вітчизні служити (Прислів'я). 2. Ми вирішили прогулятися вузькими стежками осіннього парку. 3. Талант малювати з'явився у ранньому віці. 4. Бабуся вийшла провести онуків до школи.

6 **Прочитайте**, визначте тему та ідею уривку.

Прийшла осінь, привела з собою свого місяця, і її місяць не схожий на інші, бо вибрала вона такий, якого сама захотіла, до смаку собі, а також до смаку осінньому полю й осінньому лісу. Щоночі виводить його на небо і забуває там, а він — великий, круглий, зжовтілий так, як ото зжовтіли вже гарбузи, — владарює там, пишний. І коли ти сам стоїш коло ясена, ще не облетілого, але вже геть-геть поріділого, то й місяць тоді пахне тобі ясенем, його корою й гіллям. Станеш коло куща, вкритого, як інеем, квітками, що називаються морозом, і вже тобі місяць, його світло наче позичили своїх барв у морозу. Коло калини — наче калиновий червонястий відсвіт лягає на місяць, додаючи йому тривожного, насиченого тону.

Дерева розгубили по землі свої опалі багрянні долоні, які тепер у відчаї хапаються бодай за місячне проміння, і в кожному вогкому листочку тремтить воно захололою калюшкою. Гострі місячні скалки дрижать на річковій поверхні, одна хвилька наче перекидає їх на плечі другій, а та — ще далі, й скалки поколихуються, перевертаються з боку на бік, то гаснучи, то знову спалахуючи... (Є. Гуцало)

- Доведіть приналежність тексту до художнього стилю мовлення.
- Випишіть речення з дієприкметниковим і дієприслівниковим зворотами.

7 **Перейдіть** за посиланням <https://leonardo.ai/> до нейромережі зі штучним інтелектом Leonardo AI і **складіть** якомога точний промт (запит) для генерації картинки-ілюстрації до тексту з вправи 6. Чия ілюстрація вийшла найбільш вдалою завдяки словесному опису?

8 Завдання

- А)** Складіть список ключових слів з мовної та мовленнєвої тем.
- Б)** 1. За якими критеріями розділено частини мови на самостійні та службові? 2. Чи можна обійтися без слів хоча б однієї частини мови? 3. Скільки форм має дієслово? Наведіть приклади.

9 Завдання на вибір.

- А.** Спишіть другий абзац тексту вправи № 6. Над кожним словом останнього речення надпишіть, до якої частини мови воно належить.

✓ **Б.** Доберіть і запишіть дієслова різних форм, які можна використати для опису картини Марії Примаченко “Іде осінь на коні” на стор.

✓ **В.** Перейдіть за посиланням <https://youtu.be/I8rwXoDOXOM> або QR-кодом в ютюб. Послухайте музичний твір А. Вівальді “Осінь” з циклу “Пори року”. Складіть і запишіть невелике есе “Барви осені” з думками, які у вас виникли після прослуховування музичного твору.

Рефлексія (самооцінка): моя вподобайка

Все виходило без труднощів? Гарна робота!

Було цікаво, але дещо незрозуміло? Дізнаватися нове корисно!

Щось виходило, а щось – не зовсім? Увага та працьовитість – і ти впораєшся!

1.2

РОЗРЯДИ ПРИСЛІВНИКІВ ЗА ЗНАЧЕННЯМ. НАПИСАННЯ ПРИСЛІВНИКІВ РАЗОМ, ОКРЕМО, З ДЕФІСОМ

Поглибимо знання розряди прислівників за значенням, правопис прислівників

1 **Прочитайте.** Чи згодні ви з відомим письменником?

Коли я пишу, то звертаюся до Вікіпедії за довідками 30-40 разів на день, тому що це дійсно корисно. Я вимушено користуюся Вікіпедією..., бо я швидко можу знайти необхідну мені інформацію. Я їй не довіряю, бо кожен знає, що зі зростанням Вікіпедії, кількість помилок теж дуже росте. Вікіпедія, як і все *міжмережжя*, має *проблему фільтрування інформації*. Там є як відверто брехлива, так і достеменно правдива інформація (*Умберто Еко*).

ВІКІПЕДІЯ
Вільна енциклопедія

- Як ви розумієте виділений вираз?
- Знайдіть у висловлюванні прислівники. Що вони означають: ознаку дії, ознаку іншої ознаки, ознаку предмета?
- Наведіть приклади прислівників, які означають ознаку дії, ознаку іншої ознаки, ознаку предмета.

2 За допомогою інфографіки на ст. ... **повторіть** розряди прислівників. **Знайдіть** в прислів'ях прислівники, **вказіть** розряд.

Зробиш спішно — вийде смішно. 2. Хто влітку холодку шукає, той взимку голодним засинає. 3. З добрими людьми завжди згоди можна дійти. 4. Швидко пісня співається, та не швидко складається. 5. Не лінився рано вставати та змолоду більше знати. 6. У червні в коморі пусто, а на полі густо. 7. Про вовка річ, а він навстріч.

- Доберіть власні приклади прислівників тих розрядів, яких не містять речення.

3 Завдання на вибір.

- А.** Поясніть значення фразеологізмів. Виокреміть в них прислівники, визначте розряд.

Легко на душі, поспішати поволі, косо й криво, душа навстіж, ні туди ні сюди.

- Б.** Доберіть антонімічні прислівники, запишіть слова парами, визначте розряд.

Внизу, вдень, важко, весело, добре, зрання, далеко.

В. Доберіть синонімічні прислівники, запишіть слова парами, вкажіть розряд.

Охоче, потайки, рішуче, швидко, колись, спересердя, гуртом.

Складіть три речення з будь-якими прислівниками чи фразеологізмами.

4

Перейдіть за QR-кодом і подивіться відео. Приготуйте стисле повідомлення про написання прислівників: **А)** через дефіс <https://youtu.be/3YOCZ2BzldA>; **Б)** разом і **В)** окремо <https://youtu.be/EljPIJjJH4Q>. Поділіться результатами роботи з учасниками інших груп.

5

Завдання на вибір. **Запишіть** прислівники, які пишуться **А)** через дефіс; **Б)** окремо; **В)** разом.

(З)боку, (без)відома, будь(де), (у)третє, (на)жаль, (аби)як, де(небудь), (с)права, (по)моєму, (уві)сні, аби(то), (чи)мало, (під)кінець, (по)правді, як(не)як, (ні)де, ледве(ледве), кінець(кінцем), віч(на)віч, (водно)час, (у)нічию, (на)добраніч, (до)побачення.

6

Прочитайте заголовок. Як ви думаєте, про що буде йти мова в тексті?

Вікіпедія: простір необмежених можливостей і прихованих обмежень

Онлайн-довіднику «Вікіпедія» виповнилося понад 20 років. Слово «Вікіпедія» складається з двох частин: «вікі» походить з гавайської мови та означає «швидко», а сама технологія «вікі» передбачає побудову веб-систем, призначених для колективної розробки, зберігання, структуризації текстів. «Педія» — частина слова «енциклопедія», яке означає великий тлумачний словник. Тобто «Вікіпедія», за задумом засновників, означає місце, де можна швидко знайти інформацію.

Джиммі Вейлз навряд чи міг собі уявити, що заснована ним разом із Ларрі Сенгером 15 січня 2001 року «Вікіпедія» за 20 років налічуватиме понад 50 мільйонів статей різними мовами. «Вікіпедія» належить до 20 найпопулярніших інтернет-сайтів у світі та весь цей час залишається некомерційним проектом. Першою мовою, якою були доступні статті у «Вікіпедії», була англійська, а другою — німецька. Україномовний розділ «Вікіпедії» з'явився за три роки — у січні 2004-го — та нараховує понад один мільйон статей.

«Вільна енциклопедія» працює за принципом: кожен може читати, кожен може писати,

кожен може редагувати. Зазвичай статті пишуть користувачі на громадських засадах. Приміром, в україномовній версії «Вікіпедії» зареєстровано близько 540 тисяч користувачів, однак лише близько 3400 з них вважаються активними.

Кожен із нас користується цією інтернет-енциклопедією хоча б раз на тиждень, а то й щодня. Але чи замислюємося ми, наскільки достовірною є розміщена в ній інформація? Адже дописувачі та редактори, котрі можуть вносити будь-які зміни в статті, не обов'язково є фахівцями в тій темі, яку вони висвітлюють. Окрім того більшість статей не закінчені й потребують доповнень. Також кожен автор сам вирішує, про що і як саме він писатиме. Унаслідок цього досі в статтях не відображено багато важливих аспектів або бракує вагомих відомостей, бо автор їх не знайшов чи навмисно не додав, чи хотів приховати. Переважно автори є анонімними, вони часто порушують вимогу вказувати джерела інформації, факти з яких використані в тій чи іншій статті.

Трапляються в енциклопедії й відверто фейкові дописи. Наприклад, перше місце в переліку англійських статей посідає повідомлення про не існуючу тварину «mustelodon», що начебто колись жила в Центральній Америці. Стаття була доступна у «Вікіпедії» впродовж майже 15 років! (За матеріалами інтернету <http://surl.li/yrpthe>)

- Що ви дізналися про Вікіпедію? Чим вона відрізняється від друкованого тлумачного словника? Які ризики існують при споживанні інформації з Вікіпедії? Що таке фейки і чи можуть вони міститися у Вікіпедії?
- Знайдіть у тексті прислівники і вкажіть їхні розряди.

7

Прочитайте речення. В яких з них містяться прислівники, а в яких — інші частини мови? **Зверніть** увагу на наголошування слів з дужками.

 $\frac{a}{b^2}$

1. (На)дворі обладнали невеликий вольєр для пса. — (На)дворі війна, але життя триває! 2. Ми домовилися (по)новому розташувати меблі. — (По)новому законодавству за булінг передбачено покарання. 3. (В)день дощу не було. — Ювіляр отримав нагороду в день народження. 4. Намагатимуся здати іспит (в)друге. — Хтось постукав (в)друге вікно. 5. Нас доля поєднала (на)віки разом. — Хай (на)віки закарбуються у пам'яті імена героїв наших!

8

8.

- А)** Утворіть список ключових слів з мовної та мовленнєвої тем.
- Б)** Складіть діалог, в ході якого обговоріть, які теоретичні відомості повторили. Доберіть приклади до правил.

9

Тренуймося вдома. Використаймо гаджети. Прочитайте статтю Вікіпедії про прислівник <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D1%81%D0%BB%D1%96%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BA> . Випишіть з неї речення - приклади. Підкресліть прислівники як члени речення, над прислівниками надпишіть, до якого розряду вони належать.

Рефлексія (самооцінка): моя вподобайка

Все виходило без труднощів? Гарна робота!

Було цікаво, але дещо незрозуміло? Дізнаватися нове корисно!

Щось виходило, а щось – не зовсім? Увага та працьовитість – і ти впораєшся!

1.3

СПОЛУЧНИКИ СУРЯДНОСТІ
ТА ПІДРЯДНОСТІ

Повторимо знання про сполучники сурядності та підрядності

1 **Прочитайте.** Який вислів вам сподобався найбільше?

Леонардо
да Вінчі

Природа
так про
все подбала,
що всюди ти
знаходиш, чому
вчитися.

Усяка
школа славна
не числом,
а славою своїх
учнів.

М. Пирогов

- До якої частини мови належать виділені слова? Що ви знаєте про неї?
- Чи можна стверджувати, що обидва речення є складними? Обґрунтуйте свій висновок.

2 Сполучники **сурядності** сполучають однорідні члени речення і частини складного речення з незалежними частинами: *брат і сестра; Було похмуро, **але** дощу не було.* Сполучники **підрядності** сполучають частини складного речення, одна з яких залежить від іншої: *Я впорався із завданнями, (чому?) бо старанно вчив.*

Користуючись інфографікою на стор. ..., **підготуйте** коротке зв'язне словов'язання з прикладами про:

- А) групи сполучників сурядності;
- Б) групи сполучників підрядності.

- Обміняйтеся інформацією один з одним.
- Складіть речення – приклади зі сполучниками.

3 **Запишіть** речення. Які сполучники – сурядні чи підрядні – в них містяться? До якої групи належить кожен з них.

1. Не соромно не знати, а соромно не вчитись. 2. Щоб других навчити, треба самому вміти. 3. Усі хочуть уміти, та не всі — вчитися. 4. Усе добре переймай, але злого уникай. 5. Не на користь читать, якщо тільки вершки хапать. 6. Аби розум — щастя буде. 7. Вік живи, вік учись і вік трудись. 8. Книга вчить, як на світі жить.

- Укажіть складні речення.

Прочитайте, доберіть заголовок до тексту.

Слово «школа» походить від грецького слова «сколе», що означає «дозвілля». Таких шкіл, до яких ми звикли, в Стародавній Греції не було. Філософи та їх учні збирались у вільний час разом і дискутували з різних питань. Школи відвідували тільки хлопчики із заможних родин.

Великий грецький філософ Платон був першим вчителем, який організував навчання в закладі, який назвав «академією». Термін такого навчання складав 3-4 роки.

Давні школи переважно розташовувалися на майданчиках, де тренувалися військові або проводилися паради. Ці майданчики називалися гімназіями. Згодом Аристотель назвав свою школу ліцеєм.

Цікаво, що пізніше в Німеччині навчальні заклади називали гімназіями, у Франції – ліцеями, а в Шотландії – академіями. Всі ці три

назви збереглися до наших часів. Жодна зі шкіл не була схожа на сучасну. Це здебільшого були місця для дискусій. Потому в таких закладах почали навчати школярів грамоти. На сучасні були схожі Римські школи.

Слово «педагог» також родом з Древньої Греції і означає дослівно «той, що веде дитину». Але називали так не вчителя, а раба, котрий відводив дитину в школу і приводив додому.

Вагомий внесок у розвиток педагогіки у XVII сторіччі зробив Ян Амос Коменський – чеський богослов, мислитель, педагог, письменник. У 1650 році 58-річний учений розробив геніальну систему масового «навчання всіх і всьому». Тобто, фактично заснував класно-урочну систему навчання, яка функціонує і дотепер.

Ян Коменський

Ян Коменський вперше розподілив учнів за віком по класах, увів декілька учбових дисциплін, які викладалися у формі уроків, написав перший підручник тощо. Встановив єдиний день початку занять: щоб дітей в школу приймати не коли завгодно, але лише один раз в рік, «краще восени... і вести їх весь рік, нікого вже не приймаючи і не

відпускаючи».

Вважається, що він започаткував і канікули. Але щодо канікул, та поява їх у шкільному житті мала вагому причину – чуму. Саме вона кожне літо забирала життя значної частини міського населення Європи. І щоб епідемія не поширювалася, ввели канікули (За В. Шерстюк <http://surl.li/utlqfa>)

- За змістом тексту складіть запитання і поставте їх один одному.
- Знайдіть в тексті сполучники. Яку роль вони відіграють: сполучають слова чи частини складного речення або є засобом зв'язку речень між собою?
- Випишіть речення, в яких містяться сполучники сурядності та підрядності.
- Випишіть з тексту ключові слова і словосполучення.

5

Прочитайте. Визначте, в яких реченнях є сполучники, а в яких – співзвучні слова інших частин мови.

1. Щоб правильно і чітко відповідати на уроці, потрібно якісно готувати домашні завдання. – Що б не трапалося, краще бути спокійним. 2. Якби ви багато читали, то ваш словниковий запас постійно поповнювався. – Як би ти не лінувалася, а роботу виконати все одно доведеться. 3. Я думаю про те, чим буду займатися на канікулах. – Проте я не проти попрацювати у вільний від навчання час.

- Якими частинами мови є співзвучні сполучникам слова?

6

А) Утворіть список ключових слів з мовної та мовленнєвої тем.

Б) В ході діалогу поставте одне одному питання щодо теми уроку і дайте відповіді на них.

7

Завдання на вибір.

А. Поділіть текст на абзаци і запишіть. Над сполучниками надпишіть розряд.

Школа як неспокійний, гомінкий вулик, тому що гуде, шумить, сповнений дитячим галасом. А то враз затихне після дзвінка, тільки чути, як у класах хтось читає по складах, відповідає таблицю множення чи пояснює закон Архімеда... У кожного класу свої клопоти. Дзенькне дзвінок і знову озветься тривожний вулик. У коридорах сміх, вигуки, штовханина, а часом і бійка. Де ви бачили, щоб у школі та не знайшлися свої бешкетники та забіяки? Хоч діти, як те солом'яне полум'я: не встигло загорітися, як уже і пригасає (За І. Цюпою)

Б. Складіть і запишіть речення з такими сполучниками: *ніби, через те що, хоча, якщо, або, зате.*

В. Використаймо гаджети. Перейдіть за QR-кодом в ютуб <https://youtu.be/29nCUMEdFFs> і подивіться мультфільм. Напишіть коротко свої враження від побаченого, використовуючи сурядні та підрядні сполучники.

Рефлексія (самооцінка): моя вподобайка

Все виходило без труднощів? Гарна робота!

Було цікаво, але дещо незрозуміло? Дізнаватися нове корисно!

Щось виходило, а щось – не зовсім? Увага та працьовитість – і ти впораєшся!